

HELA FAMILJEN

INSPIRATIONSMATERIAL FÖR SKOLOR

Av Helena Simonsson Ulfvebrand

Medverkande:

Leia - Maria Nohra

Padme -Tarika Walhberg

Mamma - Anna Vnuk

Pappa - Per Öhagen

Av och regi: Anna Vnuk

Scenografi och kostym: Jenny Kronberg

Ljus: Karl Svensson

Mask: Erika Nicklasson

Scenchef: Henrik Enar

Scentekniker: Björn Eriksson

Ljudtekniker: Teodor Sydbom Kourkoulis

Belysningsmästare: Hilda Ohlsson

Scenteknik: Fabian Wetterrot

Kostymservice: Tora Kirchmeier

Publikvärdar: Elis Burrau, Emilia Felix, Emma Ikekwe och Katarina Lehtola

Inspirationsmaterial: Helena Simonsson Ulfvebrand

Kommunikatör: Asynja Gray

Kommunikatör: Emma Gouveia Berggren

Verkställande producent: Malin Hjelm

Konstnärlig chef: Carolina Frände

Lanseringsbild: Markus Gårder

Lanseringsillustration: Sara Olausson

Föreställningsbilder: Markus Gårder

Av upphovsrättsliga skäl är bandupptagning från salongen inte tillåten.

Från 12 år

Föreställningslängd: 1 timme 30 min utan paus

Urpremiär 11 november 2016

Introduktion till inspirationsmaterialet

Detta är material som är till för att underlätta ett eventuellt arbete med att samlas kring upplevelsen av "Hela familjen" - en upplevelse som varit såväl gemensam som ytterst individuell. Första delen handlar om hur ni som klass kan ta er an föreställningen och upplevelsen av den innan ni kommer till teatern. Under rubriken "Efter föreställningen" kretsar till en början samtalen, diskussionerna och de skapande övningarna mest kring scenkonst i vid bemärkelse, själva föreställningens uppbyggnad och dess övergripande handling. Senare ges förslag på mer djupgående arbeten med större fokus på individuella tankar och funderingar som kan ha kommit upp i samband med föreställningen.

Se materialet som inspiration och handledning! Välj det som passar er, lägg gärna till, ändra om eller koppla ihop övningar och samtal med egna idéer eller pågående projekt och teman i klassen. Glöm inte att du som lärare känner din klass bäst, du kan dess behov, dess styrkor och svagheter. Använd den kunskapen, men sträva gärna också efter att kliva utanför ramarna vad gäller uppfattningar och förgivettaganden!

Innan föreställningen

Nedan följer några förslag på förhållningssätt till det stundande teaterbesöket. Föreställningen kräver inget specifikt förarbete eller speciell förberedelse, men det kan finnas ett värde i att dagarna innan berätta, påminna och prata om att ett teaterbesök ska ske, så att alla har möjlighet att ställa in sig på det och komma med eventuella frågor. Berätta vad föreställningen heter, var den spelas och visa affischen.

Erfarenheten och bilden av teater och vad det är, är antagligen väldigt spridd i klassen. Vissa är kanske vana vid att besöka och titta på teater eller annan slags scenkonst, andra kanske aldrig har besökt en teater. Även om du som lärare sett föreställningen innan, har du inte sett just denna unika som ni i klassen ska gå på tillsammans. Låt det bli en gemensam nämnare – ingen kan förutspå vad som ska hända och hur det kommer att kännas! Prata gärna med eleverna och lyft den individuella upplevelsen, som gäller både vuxna och barn, lärare som elever. Viktigt att prata om innan besöket är att det inte är fel om en inte förstår det som berättas eller inte tycker om allt som händer på scenen. Lika lite är det fel att tycka om det en ser även om ingen annan runt om en verkar göra det! Det finns inga korrekta svar eller en korrekt smak. Däremot är det viktigt att respektera både de som arbetar på scenen och de andra som sitter i publiken. Självklart får en reagera, skratta, hosta, flämta och engagera sig!

Men det är samtidigt viktigt att alla bidrar till att skapa ett rum där det finns en chans att få bilda sig en egen uppfattning om föreställningen och där skådespelarna ges möjlighet att berätta den.

En teaterhändelse innehåller många upplevelser och upptäckter. Innan teaterbesöket, diskutera gärna olika uppfattningar om vad som är teater, vad som finns att upptäcka och se under en föreställning. Exempelvis skådespelarnas gestaltning, användning av ljus, kostym, ljud och musik, scenen och scenografins uppbyggnad och funktioner samt hur skådespelarna förhåller sig till publiken. En historia kan berättas och gestaltas på många olika sätt. Vilka erfarenheter av olika typer av berättelseformer finns i klassen? Är eleverna bekanta med teater, musikal, dans, film, böcker, radioteater, annat? Diskutera likheter mellan de olika formerna och vad som skiljer dem åt.

Efter föreställningen

Här kommer några tips och idéer på hur du som lärare kan knyta an till och samlas kring föreställningen med eleverna efteråt. Föreställningens handling och olika teman som kärlek, sex, syskonskap och relation till föräldrar kan skapa många tankar och funderingar. Därför är, som nämnt ovan, de första bitarna i materialet baserade på ett övergripande arbete där du som lärare med fördel kan vara delaktig och arbetet kan ske i helklass. I de senare handlar det mer om den individuella upplevelsen, tankar och funderingar, som snarare kan ske i lugn och ro för eleverna i mindre grupper eller separat än i helklass, men självklart alltid med stöd av dig som lärare.

Det finns ingen bestämd ordning på övningarna och samtalen men kanske kan det vara bra att börja med det övergripande för att senare kunna nå det mer individuella. Det är dock inget som hindrar att ni senare går tillbaka till övningar eller samtal kring föreställningen i stort eller arbetet på en teater, eller växelvis arbetar med helklass-övningar och mindre grupper eller eget arbete.

I föreställningen förekommer scener som kan uppfattas som pinsamma och blottande. Det handlar om ämnen som kan vara svåra att diskutera i helklass, och kanske kan du som lärare acceptera att vissa av de ämnen som tas upp eller scener som visas är till för eleverna att prata om utan en vuxen. I slutet av materialet ges förslag på arbetssätt kring detta. När ni i klassen har kommit igång med ett arbete kring upplevelsen av föreställningen, kan det vara bra att på ett övergripande plan lyfta möjligheterna till och vikten av att dela tankar och funderingar med någon en litar på. Du som lärare kan, utan att peka ut eller kräva direkta svar från någon, lyfta exempelvis: *Det finns hemligheter som är till för att vara hemligheter, som en mår bra av. Men om det dyker upp hemligheter som inte*

känns bra är det viktigt att du inte är ensam. Finns det någon du kan lita på som du kan dela sådana hemligheter med? Om du funderar över något som känns svårt, pinsamt eller på något sätt jobbigt, finns det någon du kan lita på, som det går att prata med och fråga? Här finns det möjlighet för dig som lärare att prata om exempelvis skolsköterska, skolans kurator, din tystnadsplikt, BRIS osv. Under arbetets gång, kom ihåg att påminna om den subjektiva upplevelsen av såväl en föreställning som av tankar, känslor och funderingar. Det finns inga fel!

Diskussion/samtal – förväntningar i backspegeln

Börja med att knyta an till det ni kände till innan ni såg föreställningen – titeln, affischen och era förväntningar. Vad hade du för förväntningar, vad trodde du att du skulle få se? Varför trodde du det? Blev det som du trodde? Är titeln "Hela familjen" ett passande namn tycker du? Varför eller varför inte? Är affischen talande för pjäsen tycker du? Varför eller varför inte?

Skapande övning – experthjälp sökes!

Kulturhuset Stadsteaterns VD har ratat titeln "Hela familjen" samt föreställningsaffischen, men kontoret i Skärholmen lider av fullständig torka på nya idéer. Eftersom ni har sett föreställningen är ni experter, och kontoret har därför bett om er hjälp. I mindre grupper eller individuellt, diskutera och prova er fram till en titel och/eller skapa en ny affisch. Berätta för varandra hur ni tänkte och varför ni valde att göra som ni gjorde.

Diskussion/samtal – minnen, frågor, funderingar

Nu kan frågor och diskussioner om föreställningens innehåll börja ta form. Du som lärare får gärna vara med i diskussionerna lika mycket som eleverna, visa att du också kan ställa dig frågande, oviss och oförstående till saker och ting. *Vad handlade föreställningen om? Var det något som var svårt att förstå, konstigt, knepigt? Var den rolig, sorglig, läskig, alltihop, annat eller ingenting? Har ni suttit oförstående allihop? Börja där! Vad minns ni? Ett ljud, en rörelse, en möbel eller kanske en replik? Varför var det så eller varför gjorde de så, och vad hände sen? Vad hände innan? Hur slutade den och hur började den? Varför har regissören och ensemblen valt att göra på det sättet? Hur berättade de historien? Var det verkligt, realistiskt, var det drömskt, annorlunda, surrealistiskt eller både och? Var det något speciellt som fastnade i dig – en mening, en färg, en ton, en rörelse, en känsla? Varför tror du att föreställningen vänder sig till barn och unga från 12 år?*

Skapande övning - ordkarta alternativ 1

Detta fungerar ungefär som en mindmap. Fundera tillsammans ut ord som på något sätt associerar till föreställningen, det kan vara allt från konkreta ting som rekvisita eller kostym, till känslor och uttryck. Det är fritt fram för eleverna och dig som lärare att komma på ord och kasta ut dem, se bara till att någon skriver upp orden så att de syns tydligt för alla. När ni är nöjda, spana efter röda trådar bland alla ord ni kommit på. Vad hänger ihop, finns det återkommande teman? Eller tvärtom, har det uppkommit ord som är motsatser? *Kan en berättelse innehålla motsatser?* Är alla överens om att orden som skrivits upp har med föreställningen att göra, eller tycker ni olika? *Varför är det så, tror du? Kan en och samma historia upplevas väsensskilt? Om ja, hur blir det så?*

Ordkarta alternativ 2

Skriv upp ett antal ord innan "övningen" börjar (exempelvis syskon, fredagsmys, skola, hästar, kläder, kärlek, pengar, närhet, sommar, fjädrar, vänskap, sorg, kaffe, same, radhus, cigaretter, kroppen, cykla, språk. Låt fantasin flöda med både dina associationer till föreställningen och helt annat!). Visa dem för eleverna och fråga om de stämmer överens med föreställningen ni sett. Är det något ord som ska strykas? Varför? Är det något ord som saknas? Härifrån kan det ta vid på liknande sätt som i alternativ 1.

Diskussion/samtal – frågor till produktionen

Många funderingar efter en föreställning kan röra produktionen bakom föreställningen. *Vad skulle du vilja fråga skådespelarna eller några av de som har arbetat med föreställningen (t.ex. regissör, koreograf, kostymör, scenograf etc.)? Vad tror du att svaret skulle bli på din fråga?*

Denna diskussion kan föras i helklass, men går också att göra två och två eller i mindre grupper. Kom överens om hur frågandet/svarandet ska gå till: en kan fråga och svara på sin egen fråga, en annan kan svara eller svaren kan sökas gemensamt i gruppen. Efter ett tag kan en runda göras i helklass där ni pratar om vilka frågor som kommit upp, vad svaren blev och om det finns idéer på alternativa svar. Diskussionen/samtalet kan också göras om till att gälla själva föreställningen, dess handling och karaktärer: *Vad skulle du vilja fråga Leia, Padme, mamman eller pappan i föreställningen (eller någon av de andra som nämns men aldrig syns på scenen!)? Vad tror du att svaret skulle bli på din fråga?*

Skapande övning - Klass XX på XXX skolan ger: En iscensättning av *En arbetsdag på Kulturhuset Stadsteatern i Skärholmen!*

Nedan följer ett förslag på ett rollspel. Det kan göras på olika sätt och ta olika form, detta är ett ramförslag, det kan modifieras, varieras och anpassas. Varje roll kan spelas av en eller av flera (exempelvis kan det finnas två teaterchefer och regissören ha en regiassistent) och de som inte har roller sitter som "publik" under spelets gång. Kanske kan "publiken" komma med förslag under tiden på vad någon kan säga eller hur någon ska handla, alternativt bryter ni efter ett tag och byter roller. Du som lärare kan också ta en roll till att börja med, för att få igång det och visa alternativ på ingångar och sätt att ta sig an rollspelet.

Ni kan också dela in er och göra spelet i mindre grupper utan publik eller låta mindre grupper spela upp för varandra. Gör det som passar dina elever och din klass bäst, eller gör den flera gånger på olika sätt. Tanken är att få loss idéer och funderingar kring vad pjäsen handlar om, varför just denna historia satts upp som teater, hur den berättas och varför.

Vilka roller som ska finnas är förstås också helt fritt, lägg till eller ta bort efter eget och elevernas tycke!

Roller:

Regissör/dramatiker

Skådespelare (Leia, Padme, mamman, pappan)

Ljusdesigner

Scenograf

Kostymör

Teaterchef

Grundhistoria: Idag på Kulturhuset Stadsteatern i Skärholmen ska regissören presentera sin senaste idé för teaterchefen: den egenskrivna pjäsen "Hela familjen"! Hen har med sig ett arbetsteam som alla har sina idéer om hur föreställningen ska vara och varför; skådespelare, ljusdesigner, scenograf och kostymör, och de är alla måna om att få ett rungande "JA!" från teaterchefen så att föreställningen kan bli av. Hur presenterar regissören pjäsen? Vad handlar den om, varför är det viktiga ämnen, och ska den riktas till någon särskild målgrupp? Vad säger skådespelarna om sina roller, varför är det viktigt att just deras karaktärer ska finnas med i föreställningen? Hur vill scenografen bygga, kostymören klä och ljusdesignern skapa, och varför?

Vad svarar chefen? Vad tycker hen verkar svårt, vad tycker hen verkar bra? Vill hen ändra på något, lägga till eller ta bort något, eller kanske någon?

Diskussion/samtal – tillhörighet

Denna diskussion tar avstamp i hur mamman föreställningen igenom söker sin identitet och sitt ursprung genom att använda olika typer av kläder, frisyrier och attribut, men i att hon också kallar sig "världsmedborgare". Dela in eleverna två och två eller i grupper om max fyra. Låt dem diskutera och samtala kring betydelsen av tillhörighet.

Leias och Padmes mamma säger att hon är "världsmedborgare", samtidigt som att hon söker sin tillhörighet på olika sätt. Vad menar hon med "världsmedborgare", vad innebär det? Är du världsmedborgare? I vilket land är du medborgare? Har du varit, eller har du släkt eller vänner som är eller har varit, medborgare i något annat land än där du är det nu? Varför är det så viktigt för mamman att hitta en tillhörighet, tror du? Tycker du att det är viktigt? Varför? Mamman använder sig av olika stilar i sitt sökande sett till kläder, frisyrier och attribut som kan anses "kodade" för vissa kulturer, hon bär bl.a. en indisk sari och samedräkt. Vad kan en signalera med sin klädstil tycker du? Kan en viss stil exempelvis berätta, dvs. vara en "kod" för, vilken musik en föredrar, vilket kön en tillhör, vad en har för fritidsintressen eller vilken/vilka miljö(er) en brukar röra sig i? Vad skapar det för fördelar respektive nackdelar med om det finns vissa kläder/stilar som har en viss "kod"?

För att ta del av varandras tankar kan de små grupperna efter ett tag slås ihop och bilda några större, där eleverna delger varandras diskussioner och tankegångar för varandra och fortsätter prata. Du som lärare kan gå runt i grupperna, stötta och få diskussionerna att rulla vidare. Tillåt att samtalen avviker och går ifrån ämnet, men se till att alla ges utrymme och delaktighet.

Skapande övning – (släkt)träd deluxe!

Ett släktträd vet de flesta vad det är, men om en tänker på det i en vidare mening, vad kan då uppstå? Börja den skapande övningen med en diskussion i helklass eller i grupper, med avstamp i frågor som: *Vad betyder ord som släkt, syskonskap och familj för dig? Vad kan ett släktträd vara utöver vad som knyter det till de traditionella ramarna som biologi eller andra tydliga familjeband? Vad betyder det att tillhöra samma familj? För det med sig några rättigheter respektive skyldigheter?* Låt sedan eleverna skapa sitt egna släktträd utifrån en vidgad syn på begreppet släktträd och de tankar som uppkommit under diskussionerna. I detta släktträd får det verkliga livet gärna blandas

med fantasi utan hänsyn till tid, plats eller rum, och trädet får vara hur stort eller litet som helst. *Om du fritt fick skapa, önska, drömma och fantisera, hur skulle ditt släkträd se ut då?*

Som exempel får du som lärare gärna ha gjort ett "visningsexemplar" för eleverna att titta på och hämta inspiration ifrån. En nära vän kan vara som ett syskon, en bortgången mormor kan vara i livet, en omtyckt pianolärare, fotbollstränare eller granne kan ha en egen gren och Beyoncé kan vara en särbo.

Denna övning kan tas emot och göras väldigt olika, och det bör inte finnas krav på att redovisa eller att på annat sätt visa upp det en skapat. Kanske räcker det med att göra den och spara den för sig själv. Om någon vill, får den ju självklart berättas och visa sitt släkträd för resten av klassen, och frågor kan ställas som rör exempelvis: *Hur har du tänkt när du skapat ditt släkträd? Vilka val gjorde du och var det något särskilt som inspirerade till de valen?*

Skapande övning – pinsamhetsdikt

I "Hela familjen" tycker Leia vid vissa tillfällen att hennes föräldrar är pinsamma, och vissa scener kanske kan upplevas som pinsamma för publiken. Pinsamheter kan vara både roliga och jobbiga, lätta och svåra men framförallt är pinsamheter pinsamma. Ofta kan det kännas som att en är helt ensam med sin oro, sina funderingar och tankar om saker som kan uppfattas som pinsamma. Nu ska ni tillsammans i klassen skriva en pinsamhetsdikt! Det går självklart bra att utgå från "Hela familjen", men det går lika bra att skriva en mening relaterat till livet i stort; *Vad är pinsamt? När uppstår en pinsam känsla och hur kan det hanteras?* Du som lärare får gärna påpeka att *den kommer vara helt anonym så länge du som är med och skriver inte skriver något som lätt kan relateras till en enskild person. Tänk på att vara schysst, inte hänga ut någon annan och respektera att alla, inklusive du själv, ska få vara anonyma.*

Detta går till på samma sätt som vikfigurer, där någon ritar ett huvud, viker bort så det inte syns och nästa tar vid och ritar armar och mage som i sin tur viks bort och nästa tar vid... På samma sätt ska ni nu alltså skriva en dikt tillsammans, där varje person skriver en mening på temat "pinsamheter" som viks bort och nästa person tar vid på raden under. När pappret gått runt och alla har skrivit kan du som lärare läsa igenom för att säkerställa att ingen hängs ut eller att något är för personligt för andra att ta del av. Den alldeles unika pinsamhets-dikten kan sedan eventuellt högläsas för klassen!

Promenadsamtal

Funderingar, tankar och känslor kan ibland vara svåra att komma åt, sätta ord på eller få fram i en miljö där en spenderar många av sina vakna timmar och som kanske också signalerar betyg, resultat, redovisning och liknande. Prova gärna att ta klassen någon annanstans när ni ska prata om upplevelsen av och tankar om föreställningen. Att komma ut är skönt om vädret tillåter, dela ut eller föreslå några ämnestrådar i klassrummet och gå ut på promenadsamtal! Om du som lärare ska dela upp eleverna i grupper eller om det kan få vara lite flytande och fritt med vem eller vilka de ska gå, vet du som känner klassen bäst. Välj en rutt och en sluttid och låt sedan eleverna strosa fritt. Visa att du finns tillgänglig om någon vill prata, men visa också respekt för att samtalen kan få pågå utan att en vuxen tar del av dem.

Individuellt skapande, skrivochriv, den kreativa slagpåsen

I början av föreställningen läser Leia en dikt om sitt Brustna hjärta. Hennes föräldrar föreslår att hon ska läsa upp den för förövaren, men Leia svarar att hon inte vill läsa upp den, ”jag behövde bara skriva den” säger hon. De flesta har nog hemligheter, tankar och funderingar som en inte vill eller känner behov av att dela. Däremot kan det vara skönt att få ner dem på ett papper i form av skrift eller bild. Avsätt tid i klassen, exempelvis en gång i veckan eller en gång i månaden, där alla i lugn och ro och på eget sätt får skriva eller rita det som känns och finns i tankarna vid tillfället, som kanske behöver komma ut men inte nödvändigtvis berättas för någon annan just då. Var noga med hur och var materialet förvaras, eleverna måste kunna lita på att varken du som lärare eller någon annan kan komma åt det. Ett alternativ är att det som skrivits eller ritats rivs sönder och slängs direkt efter att det skapats. Som en slags slagpåse i mer kreativ form!

Ämnestrådar

Dessa ämnestrådar kan röra både själva föreställningen och ens egna verklighet. Ibland kan det vara skönt att använda en karaktär som grund i ett samtal, även om det kanske egentligen gäller en själv. Utgå från dessa i samtal och skapande, exempelvis promenadsamtal eller individuellt skapande/skrivochriv/den kreativa slagpåsen, för att ge eleverna en skjuts in tankebanor kring föreställningen.

Om makt *Vem eller vilka tycker du hade makt i ”Hela familjen”? Hur visade det sig, hur berättades det? Ändrades maktförhållandena under föreställningens gång eller var de stadigvarande? Hur ser det ut i verkliga livet, vad är makt och vem har makt? Hur kan makt se ut i en familj, bland vänner, i skolan, på träningen?*

Om kärlek och attraktion Vilka olika former av kärlek och attraktion fanns i "Hela familjen"? Hur gestaltades de? Vilka typer av kärlek och attraktion har du stött på i livet? På vilka sätt har de skiljt sig åt och hur har de liknat varandra? Är det rätt eller fel tycker du att ha kärlek och attraktion under samma rubrik? Varför?

Om inkludering och exkludering Hamnade någon utanför i "Hela familjen", eller inkluderades alla familjemedlemmar i familjen? Hur berättades det? Hur är det i verkliga livet, när och var känner du tillhörighet? Händer det att du känner dig exkluderad? Om ja, när? Vad kan en göra åt det? Kan en tillhöra ett sammanhang men samtidigt känna sig utanför?

Om att lyssna Tycker du att familjen i "Hela familjen" lyssnade på varandra? Vem lyssnade på vem? I verkliga livet, vem lyssnar du på? Vem lyssnar du inte på? Varför? Vem lyssnar på dig, vem lyssnar inte på dig? Hur känns det att bli lyssnad på? Hur känns det att inte bli lyssnad på?

Om att prata Varför pratade inte Padme, och vad fick henne att tillslut prata med Leia? Hur tycker du att familjen påverkades av att Padme inte pratade, och hur tog Leia att hon plötsligt gjorde det? I verkliga livet, hur reagerar du om någon är tyst? Finns det sammanhang när du är tyst? Är det viktigt att ha någon att prata med? Varför?

Referenslista

Ernst, Manilla, Lorentzon, Ylva & Wester, Moa, *Barn, kultur och kulturutbud – förutsättningar och förväntningar. En pilotstudie om att lyfta barns och ungas perspektiv*, Stockholms kulturförvaltning, 2013.

www.diva-portal.org

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:708064/FULLTEXT01.pdf>

Helander, Karin, ”Den var rolig och så lärde man sig nånting, men jag kommer inte på vilket det var.’ Om barnteater och receptionsforskning”, I: Locus, 2011, nr.3-4.

http://www.buv.su.se/polopoly_fs/1.134031.1367844388!/menu/standard/file/355440_locus3-4-2011-inlaga_T.pdf

Korczak, Janusz, *Barnets rätt till respekt*, Stockholm: Natur och Kultur, 2011.

Lidén, Ellinor & Helander, Karin, *Slutrapport till Statens kulturråd ”Interkulturella perspektiv på scenkonst för barn och unga” - Teatern som arena för interkulturella möten? Om den lokala förankringens betydelse för scenkonstens tillgänglighet. En studie av verksamheten vid Stockholms stadsteater Skärholmen*, Centrum för barnkulturforskning, Stockholms universitet, 2012.

www.diva-portal.org

<http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=4&pid=diva2:577059>

Kulturhuset Stadsteatern i Skärholmens arbete för och med pedagoger. Här finner du bland annat information om kommande lärarträffar, inspirationsmaterialet ”Att gå på teater” och en ”Teaterordlista” som är skriven i samarbete med barn från Botkyrka.

<http://kulturhusetstadsteatern.se/Skarholmen/For-larare/>